M K S

M K S

ÇUKUROVADA FOLKLOR DERLEMELERİ : 1

KEMAL SADIK GÖĞCELİ

AĞITLAR

I

1943

ADANA HALKEVİ NEŞRİYATI : 1

ÖNSÖZ

Yıllardanberi Halk Edebiyatımız üzerindeki çalışmalar, şüphesiz ki, bu sahaya çok şeyler kazandırmıştır. Bu çalışmalar devam edegeldikçe, daha çok kıymetli materyallar elde edileceği muhakkaktır.

Anadolu folklor hazinesinin, bütün diğer memleketlerinkinden zengin olduğu, su götürmez bir hakikattir.

İşte ben bu hazineden bir parça olan, Ağıtlar üzerinde çalışmaya karar verdim.

Ağıtlar, Halk Edebiyatımızın bellibaşlı bir kısmını doldurmaktadır. Şimdiye kadar üzerinde hemen hemen hiç işlenilmiyen bu kısmı, kendime saha yaptım. Ağıtlar üzerindeki araştırmalarım bitene kadar, folklor çalışmalarımın hepsi bu mevzua hasredilecektir.

Ağıtların bundan sonraki ciltlerinde daha geniş olarak, çalışmalarıma devam edeceğim. Bu ilk ciltte ağıt söyleme merasiminin nasıl yapıldığının üzerinde durdum. Diğer ciltlerde ağıtların menşeini araştıracak ve tahlilini yapacağım.

Bu ilk kitapta belki birçok hatalarım olmuştur. Folklorcu arkadaşlarımın ve büyüklerimin gördükleri hataları bana bildirmeleri, beni memnun ve bu yolda daha emniyetle yürümeme yardım eder.

K. S. G.

Ağıt Ne Zaman, Nerede Ve Nasıl Söylenir ?

Ölülerde ağıt söylemek, Anadolu halkının başlıca âdetlerinden biridir. Biz burada, bu âdetin Çukurovada nasıl yapıldığını anlatmağa çalışacağız. Burada ağıtların tahliline girişmiyecağiz. Yalnız bu âdetin nasıl yapıldığını, içe inmeden, dış görünüşünü söyliyeceğiz.

Osmaniye kazasına bağlı Hemite, — eski adı Göğceli — Kadirli kazasına bağlı Bozkuyu, Cığçık, Azaplı, Harkaştığı, Nürfet ve Maraş'ın Andırın kazasına bağlı Gövahmetli köylerinde yaptığımız tetkikler, bu âdet hakkında bildiklerimizi takviye etmiştir. Esasen bu muhitin çocuğu olduğumuz için, muhitimizdeki her âdeti bilmemiz tabiî görülmelidir.

1940 da Osmaniyenin Hemite köyünde, 1941 de Kadirli kazasında gördüğüm ve notettiğim, ölülerde ağıt söyleme merasimini olduğu gibi nakledeceğim. Pek yakından gördüğüm bu iki merasim arasında hiç fark yoktur. Yine bugünlerde yaptığım bazı tetkikler, Çukurovanın her tarafında bu âdetin, ayni şekilde yapıldığını göstermektedir.

Ağıt, umumiyetle, ne şekilde söylenir ? İlk olarak bunu görelim.

Hasta can çekişirken, hoca Kur'anı yahut Yasini Şerifi yavaş yavaş okur. Hasta can çekişirken Kur'an yahut Yasin okumak, hiç ihmal edilmiyen dinî kaidelerdendir. Hasta can verdikten biraz sonra okumak işi biter ve hoca çekilir. Hoca gidince, ölünün üstündeki yorgan kadınlardan biri tarafından sökülür. Melefesi — yorganın içindeki beyaz bez — ölünün üzerinde bırakıldıktan sonra geri kalan tarafı alınır. Bu iş on dakika kadar sürer. Bu on dakika zarfında orada bulunan kadınlar, ölünün etrafında halka olurlar. — Bir köyde ölüm olduğu vakit, bunu duyanların hepsi, ölü evine toplanır. — Bu sırada, halka olmuş kadınların içinden biri kalkarak ölünün elbise ve çamaşırları bulunan bohçayı kadınlardan birinin önüne atar. Önüne bohça atılan kadın, bohçayı açar, içindeki eşyalardan birini eline alarak ağıt söylemiye başlar. Ağıdın bir beyiti söylenince, söyliyen ve öteki kadınlar, hep birden ağlamağa başlarlar. Bu ağlamak, bazan da kıt'a sonlarında olur. O, kadının uydurduğu besteye bakar.

Artık her beyit söylendikçe arkasından ağlanır. Birinci kadın yorulunca, diğer bir kadın bohçadan bir eşya alarak söylemiye başlar. Böylece söylemek istiyen kadınlar söyler ve ağlarlar. Bu söyleyiş, iki kadın arasında karşılıklı da yapılabilir. Kitabımızda buna misal vardır.

Kadınlar, yorgunluk duyunca içlerinden biri bohçayı dürer ve sükûnet içinde yerlerinden ayrılırlar. Ölü de yıkanmak için kaldırılır.

Bazı yerlerde, meselâ Vanda, Erzurumda, Burdurda ölü mezara götürülürken arkasından erkeklerin de ağıt söylediklerini öğrendik. Hemite köyünden 95 yaşında Hava Hatun'un söylediğine göre, eskiden Çukurovada da erkekler bu merasimi ayni şekilde yaparlarmış. Şimdi buna tesadüf edilmiyor.

Ağıt, bu anlattığımız umumî söyleniş şeklinden başka şekillerle de söylenebiliyor. Bunları da teker teker görebiliriz :

1 — Ölünün, başka köyde bulunan tanıdıkları baş sağlığı için geldikleri zaman, yukarda anlattığımız gibi bohça öne atılır ve ayni şekilde ağıt söylenir.

2 — Bir insan, öleceğini bilirse, ölmeden evvel kendisi için ağıt yakabilir.

3 — Zengin ölü sahipleri para vererek, tanınmış halk şairlerine ağıt yaktırırlar Kitabımızda buna da misal vardır. Âşık Hüseyin'in, Hatca Gelin'in ağıdı.

4 — Uzakta, öldüğü duyulan bir büyük, bir akraba, bir tanıdık için de ağıt yakılır. Kitabımızda misal vardır.

1 — XI — 1942 Kadirli

K. S. Göğçeli

AĞITLAR

Yemen Ağıdı

1911 de Mehmet ve Memiş adlı Çukurovalı iki kardeş asker olarak Yemene gidiyorlar ve bir daha dönmüyorlar. Bu ağıdı, şehitlerin bacısı yakıyor.

Gara çadır is mi dutar
Martin tüfek pas mı dutar
Ağlıyalım anam bacım
Elin gızı yas mı dutar

Günden yanı soldumola
Yerden yanı uldumola
Memmedimin ala gözün
Garınçalar oydumola

Basma fistan kirlenirse
Başda püsgül fırlanırsa
Ya kimlere baba desin
Senin bebek dillenirse

Getme Yemene Yemene
Garışın toza dumana
Mekdubunu sal gardaşım
Bacını goma gümana

Getme Yemene Yemene
Yemen sıcak dayanaman
Dang borusu er vurulur
Sen cahalsın uyanaman

Getme Yemene Yemene
Yemen sıcak gayfa bişe r
Esger talime çıkışın
Aceminin aklı şaşar

Tarlalarda biter gamış
Uzar gider, vermez yemiş
Çöl Yemende can verenner
Biri Memmet, biri Memiş

Ladıfların Ağıdı

Kırşehir'in Kaman kazasından bir ailenin dört oğlu da asker oluyor ve Kars hezimetinde dördü de şehit düşüyor. Bu ağıt, anaları Emine tarafından yakılmıştır.

Ana ağlar bacı ağlar
Ağ gelinler gara bağlar
Hep gapandı böyük evler
Goca galdı garıyınan

Yaz gelirde bilbil öter
Dağlar melil melil tüter
Has bahçada güller biter
Hayva turuç narıyınan

Ladıflar geliyo dense
Mücdecisi eve gelse
Halil Kâham gıra binse
Sülemenim doruyunan

Goyun geldi sürüyünen
Evler yandı yeriyinen
Hep melekler harbe getmiş
Al bayraklı periyinen

Gars'da gavga guruluyo
Ladıf ora deriliyo
Tırampatlar vuruluyo
Mızıkalı boruyunan

Eminem derkine aman
Üstümüzden gaksa duman
Bizim vatanımız Gaman
Mor sümbüllü goruyunan

Ahmedin Ağıdı

Kozan (eski adı Sis) köylerinden birinde, ihtiyar bir kadının biricik oğlu, düşmanları tarafından, 40 yıl önce öldürüldüğünde, anası ve gelini bu ağıdı karşılıklı söylüyorlar.

Gelin :

Şu Sis'in de günden yüzü
Açıldı mı top nergizi
Kak anam oğlunu getir
Künde ağladırım sizi

Ana :

Ehmedim gelir birezden
Çıkamaz oddan firezden
Ne sen aldın ne ben aldım
Elin aldığı mırazdan

Gelin :

Gara dutda gab'ağaçlar
Başında ötüşür guşlar

Ayan olsun garip anam
Bir oğlunu öldürmüşler

Ana :

Efesini bana verin
Ben belime sokucuyum
Ehmed oğlum düğün gurmuş
Ben halaya çıkıcıyım

Gelin :

Gozan'ın da üstü Bucak
Ot biçeller gucak gucak
Sana diyom garip anam
Yanar m'ola batgın ocak

Bebek Ağıdı

Bebek Ağıdı'nı kimin söylediği, hangi tarihte söylendiği, söyliyenin hangi köyden olduğu bilinmiyor. Fakat bir Çukurovalı kadın tarafından söylendiği muhakkak gibidir.

Bebek Ağıdındaki vaka şöyledir : Bir bey oğlunun, evlendikten sekiz sene sonra, bir çocuğu oluyor. Çocuk altı aylık kadarken yaylaya göçülüyor. Yolda, bir devenin üstünde bağlı bulunan beşik, çam dallarından birine takılıp kalıyor. Beşiğin çam dalında kaldığını, çocuğun anasından başka kimse görmüyor. O da önünde giden kayınbabasına bu vaziyeti söyliyemiyor. Çünkü onunla konuşmuyor. Anadolu'da "gelinlik„ âdeti vardır. Gelin, kayınbabası, kaynanası ve kocasının akrabaları ile konuşmaz. Onların suallerine baş işaretile (hayır) veya (evet) der. Gelinin yukarda saydığımız akrabalarla konuşması bir terbiyesizlik addolunur.

Sonra, beşiğin çamda kaldığını kocası, gelinden haber alıyor. Geri dönüp beşiği buldukları zaman bebeğin gözlerinin yırtıcı kuşlar tarafından oyulmuş olduğu görülüyor. Bu ağıdı, bebeğin anası orada yakıyor.

Deveyi deveye çatdım
Örkünü üsdüne atdım
Alamadım bebek seni
Gay'nbabamdan hicab ettim

Harmancığın gayaları
Nen çalıyor mayaları
Berk mi değdi ağ bebeğim
Garaguşun sayaları

Harmancıkdan çıkdım yayan
Dayan hey dizlerim dayan
Şindi emmilerin gelir
Kimi atlı kimi yayan

Garaguş döner havada
Yavrusun gomaz yuvada
Ora gedek ağ bebeğim
Bir gönnüm Çukurovada

Göğde bulut gar havası
Işgın yayılır devesi
Silini silini ağlar
Bebeğin tülü mayası

Bebek beni del'eyliyo
Garşı daldan el'eyliyo
Bebeğin uyhusu gelmiş
Gel de beni bele diyo

Harmancıkda tütün tüter
Çıngırdaklı goşum öter
Derdeyleme ağ bebeğim
Benim derdim bana yeter

Garagoyun garagoyun
Ciğerinen olmaz oyun
Meler m'ola benim gimi
Guzusun aldıran goyun

Eminenin Ağıdı

Andırın Müftüsü Hacı Ömer Efendi'nin oğlu Köse Müftü'nün karısı öldüğünde, 1920 yılında, kadının bacısı tarafından yakılan ağıt.

Boyu uzun beli ince
Var mı bacımın gusuru
Bulaman bacım gimisin
Efendi gezsen Mısırı

Boyu uzun beli ince
Sarardı tarabulusu
Bulaman bacım gimisin
Efendi gezsen Kilisi

Maşallah bacım maşallah
Ondördünde aylar gimi
Silkinir dışarı çıkar
Arabıstan taylar gimi

Gadan alayım efendi
Şindi bizden geçicin mi
Gül dudaklı mı alıp ta
Meyremçile göçücün mü

Yekin gül dudaklım yekin
Efendin gelir darılır
İki gelin bir oluşun
Çiçek biter yer yarılır

Hacı Velinin Ağıdı

Andırın kasabasından Hacı Veli adında biri, kayıkla Ceyhan nehrini geçerken suya düşüp boğuluyor. Bu ağıdı anası, tahminen 20 sene evvel, söylüyor.

Gıvranın gemiye gelin
Atının hamını alın
Şimden keri gelmez gayrı
Asılın asılın ölün

Altında da atı Arap
Başında püsgülü kelep
Hacı Velim sele getmiş
Siyah kekil yelep yelep

Hacı Velim tosun toplar
Altında da atı hoplar
Hacı Velim sele getmiş
Sağ yanında altıpatlar

Şo Cahanın akışına
Çıkamadım yokuşuna
Ağası duymuş geliyo
Bakın atın sekişine

Gadanı alıyım gelin
Mor belikler salım salım
Elli lire bedel verdik
Bizi buldu zalım ölüm

Yaşa Hacı Velim yaşa
İn atını bağla daşa
Hacı Velim beğler dengi
Bedel yatırmış Maraşa

Hota Hacı Velim hota
Sıçırar da biner ata
Hacı Velim cirit oynar
Efesini duta duta

Hüseyinin Ağıdı

Bundan 100 sene evvel Bozdoğan Beylerinden Abdi Bey, Kütük Bozdoğanı aşiretinden Hüseyin adında bir genci kötü bir sebepten dolayı öldürtüyor. Kardeşi Hüseyinin ölümünü duyan bacısı bu ağıdı yakıyor.

Annacımız Dede Dağı
Verin de içiyim ağı
Sanırım ki Bozdoğanın
Babam oğlu böyük beğı

Nerden geldin nerelisin
Ağ döşünden yaralısın
Ne yüzünü azdırıyon
Çuha şavlar buralısın

Hösüyün Babamın oğlu
Fesat geder golu bağlı
Kimseye bulmam mahana
Bun'öldüren Kerim oğlu

Ağa da duyarsa duysun
Nasibime gurşun goysun
Han'evimiz haraboldu
Galan orusbusun yensin

Yusuf Ağa'nın hatını
Cahana furur atını

Guzana gardaş Guzana
Bura bilmez gıymatını

Tecirliden gelen gayna
Durma şefre köçek oyna
Ondan giyer babam oğlu
Ağ üstüne telli sırma

Sağ bucağı yerim ettim
Üstüne gılıcın atdım
Gözledim gardaş gelmedi
Düştüm de yalınız yatdım

Ağşam oldu ışık yanmaz
Çadırın sıtırı dönmez
Tez gelesin babam oğlu
Develerin hey ha bilmez

Yol üsdüne hayma dutmuş
Gelen geçen insin deyi
Davulu çifde furdurmuş
Duyan atlı binsin deyi

İnce Hösüyünüm ince
Mavu püsgül dal gulunca
Ortalığınız durulsun
Bizim yalınız ölünce

Ağam da ay gimi parlar
Emmim de gün gimi şırlar
Gıv eyle gardaş gıv eyle
Bize gıv atlısı deller

Halbırın Ağıdı

Hemite köyünden Durdu Hatun'un dediğine göre, bundan 150 sene evvel, Arap Ağa adlı beyle Maraşlı Beyazıt beylerinin arası, bir kız kaçırma yüzünden açılıyor. Bir gün Arap Ağa, Beyazıt Beyinin evinde misafirken, Beyazıtlılar Arap Ağayı öldürüyorlar. Bu ağıdı, Beyazıt Beyi'nin, Arap Ağanın oğlu Hüseyinde bulunan kızı söylüyor. Esasen araları, bu kız yüzünden açılmıştır.

Hösüyün Beğ de birisi
Minderi gaplan derisi
Gördüm dayfalar elinde
Kehribardan imamısı

Mavu şavlar ışıl ışıl
Gaçma ayağ'na dolaşır
Car eyleme ağa babam
Hösüyün oğlun ulaşır

Halbırın akaba yanı
Cığlar geder adam ganı
Beş yıllıcak gelin galdım
Nider de alırdın beni

Halbırda da devem durdu
On iki top gumaşım'aldı
Aldı durmaz Beyazıtlı
Sandığıma palta furdu

Halbırın da gar'ardıcı
Halepden alıllar tucu
Hösüyünüm düğün gurmuş
Acep kim olur sağdıcı

Çakal atı bilmez terki
Fati gızı aldı gorku
Aldı doymaz Beyazıtlı
Bir sandıktan cokuz kürkü

Garlangaç yapar yuvayı
Çamır sıvayı sıvayı
Bana duşman gızı deller
Gâvır babamdan dolayı

Oturdum yükün dibine
Ben de burda ne ararım
Emmim oğul Ehmet Paşa
Ne faydam var ne zararım

Deli Hacının Ağıdı

Bundan 50 sene evvel Deli Hacı adında biri, 4 oğlu ile eşkiyalık ediyormuş. Bir baskında zaptiyeler tarafından öldürülmüş. Bu ağıdı, karısı Fatma Hatun yakmış.

Deli Hacı Deli Hacı
Her gelenden alır pacı
Isdanbuldan gelmiş ferman
Okunuyo senin uçu

Gaplan geldi heğirmiye
Yaşı vardı yiğirmiye
Datlı gimi goç yiğidi
Ana gerek doğurmıya

Yılan gelir aka aka
Etrafına baka baka
Av ediyo Hasan oğlum
Keklik gimi seke seke

Hasan oğlumun eyisi
Datlı kölgemin goyusu
Biz dövlete ası mıyık
Delim de başı gayısı

Şivilginin önü baer
Tühek öter gaer gaer
Yanında Omar yoğusa
Çık da İci deyi çağar

Halil oğlu Gürrek Ali
Gurşun değdi oldu deli
Üç yüz yeyen zerrediyo
Hamamın köprüsü baalı

Halil oğlu Gürrek aslan
Yaslan sefil başım yaslan
Andırınnı gurgu gurmuş
Seslen Deli Hacım seslen

Kakar sandığı dökerim
Yaldız altını dikerim
Turabın da Şefre gızı
Datlıma nışan dakarım

Haklı oğlancığım haklı
Oğlum maarada saklı
Üç yüz atlı zerrediyo
Hamemin köprüsü bekli

Sarı Ahmedin Ağıdı

Sarı Ahmet adında bir delikanlı, Andırından, nişanlısı bulunan Köleli köyüne giderken yolda eşkiyalar tarafından vuruluyor. Bu ölümü duyan nişanlısı, vurulduğu yere kadar gelerek başında bu ağıdı yakıyor. Bu ağıt, tahminen bundan 30 sene evvel söylenmiştir.

Gapıda da dor'at bağlı
O da orda dolanuyo
Öldürmüşler Sar'Ehmedi
Al ganlara beleniyo

Şu yiğidin yatışına
Gola martin dakışına
Furdu beni Sar'Ehmedim
Kölelinin yokuşuna

Gaplan geldi heğirmiye
Yaşı vardı yiğirmiye
Her ananın keri dağal
Böyle yiğit doğurmıya

Ağ damına verdim direk
Ganı atdım kürek kürek

Başgasını demem amma
Ehmet düğünlerde gerek

Dilli Sar'Ehmedim dilli
Ağ elleri deste güllü
Öldürmüşler sar'Ehmedi
Zilfağarlı iki dinni

Ücede gaplan bağırır
Bahçada bilbil gığırır
Yekinsene Sar'Ehmedim
Anan başında çığırır

Gaynar gara gazan gaynar
Üzengisi dördilli oynar
Andırını sıcak deller
Bilmem Ehmet nerde yaylar

Süzün Sar'Ehmedim süzün
Gaşı kipriğinden uzun
Ben anandan duyar idim
Güz gelse de gursak düğün

Damdırasın bir hoş çalar
Efesin bir yanna eğer
Cahalıdı Sar'Ehmedim
Gaş altından yarin değner

Atı gelir toza toza
Ben görmedim böyle gaza
Sar'Ehmedim yurd geziyo
Suyu souk otu teze

Atı da gelir harınan
Ehmet geliyo serinen

Heğbesini çok doldurdum
Milisi gökcek narınan

Gırat gelir harlıyarak
Nalı gelir parlıyarak
Sar'Ehmedim can veriyo
Siyah perçem terliyerek

Odamıza yer serdiğim
Telli çarşaflar örtdüğüm
Sarılsana Sar'Ehmedim
Küsüp de ayrı yatdığım

Otlu koyak otsuz koyak
Ağam da sağıdı bayak
Küfaylana binmez ıkan
Bende geldim yalın ayak

Haçca Gelinin Ağıdı

Bundan otuz sene evvel, Elbistan kazasına bağlı Yarpuz nahiyesinden Çöl Beyinin oğlu Mehmet Beyin kızı Maraştan bir adama nişanlanıyor. Kız, gelin gideceği gece birdenbire ölüyor. Düğün alayı eli boş, Maraş'a geri dönüyor.

Bu ağıdı, Cenubun kudretli halk şairlerinden, Âşık Hüseyin yakmıştır.

Ağşamdan da geldi posda
Ben görmedim böyle hasda
Yekin Haçca Hanım yekin
Cehiz galdı desde desde

Ağşamdan kesdik kekili
Bizde goymadı akılı
Haçca Gelin olmam demiş
Remziye Hanım vekili

Maraş'dan da çıkdı seğmen
Ağcadağda oturdular
Ne vefasız yalan düyne
Haçca gızı götürdüler

Seğmen gol gol olmuş gezer
Beş kâtip cehizin yazar

Haçca gızdan soyka galan
On lirelik sırma izar

Başında ipek kecisi
Yürekden çıkmaz acısı
Haçca gelin olmam diyo
Mahfeye binsin bacısı

Seğmen gediği aşmamış
Düğün yemeği bişmemiş
Nasıl gıydın Gadir Mevlem
Gına çabıdın çeşmemiş

Âşık Hüseyin'im gülmiyo
Bülbüller dala gonmıyo
Yekin Haçca hanım yekin
Boş seğmen geri dönmeyo

Âşık Hüseyin'im der gülüm
Ben görmedim böyle ölüm
Haçca gızdan soyka galan
Yedi halı ondört kilim

Elinde gümüş bardağı
Dolanır gelir çardağı
Varın söylen güveğiye
Beklemesin boş gerdeği

Zülfikâr Oğlu İbiş Ağanın Ağıdı

Andırın kasabasından, 75 yıl önce ölen İbiş Ağanın ardından, karısı Gül Hatun'un yaktığı ağıttır.

Belinde nahfiri şalı
Bunu gören olur deli
Ata binip yörüyüşün
Parlar meşlahının teli

Mezere vardım oturdum
Gördüm aklımı yitirdim
Ne yatıyon vezir eşim
Elifi gelin getirdim

Kak ağam çifdeni sokun
Ağar hamaylını dakın
Ne şöhretli düğün gurdun
Sen seni nazardan sakın

Gadanı alıyım gazak
Kak ağam yerini yazak
Hodul gezer benim ağam
Çuha şavlar mavu pezek

Benim ağam ne hoş yatar
Gollarını kibar atar
Aşireti ava binmiş
Atı yavuz ceren dutar

Sırtında da hülle donu
İçinden isderim canı
Ne yatıyon sürmel'eşim
Bekir Ağ'istemiş seni

Hacının Ağıdı

Osmaniyenin Endel köyünden Hacı adlı bir genç, bundan otuz yıl evvel, vadesiyle ölüyor. Geride kalan nişanlısı bu ağıdı yakıyor.

Boyun desem mum çıbığı
Kekili horuz ibiği
Ne mürvetsiz gül nişannım
İrezil etdin bibini

Hacı gezer efin tefin
Fakılar biçiyo kefin
Küsme gül nişannım küsme
Bir şor dedim ona sevin

Nişannım tülü köşşeği
Hacıya serin döşşeği
Biz yiğene düğün gurduk
Gelmedi mi Hür'uşağı

Fakıların gızı Hürü
Farı deli göynüm farı
Daha gözel dayım oğlu
Şo yaylanın mantıfarı

Derelerde biter yarpız
Hasdoldukca sallım garpız
Anca siz gael oldunuz
Gael olmaz Gâvur Serkiz

Hacının Ağıdı

Andırın kasabasında, Hacı adında birisi dayısı tarafından öldürülüyor. Bundan elli sene evvel, anası bu ağıdı yakıyor.

Gır atın gızıl irengi
Oğlum ağaların dengi
Görünerek geleyidi
Gurardı yenile cengi

Biri Ayni biri Dudu
Hasan da oğlumun adı
Turabın da gannı gızı
Gannı köyneğini yudu

Ev'aşağa indirelim
Hacıy'ata bindirelim
Gelemiyo yaralıcam
Gızıl gırı gönderelim

Gurbet Ağıdı

Kadirlinin Bozkuyu köyünden Sarı Mehmet oğlunun kızı Yüreğir'e gelin olmuş ve birkaç sene sonra orada ölmüş. Bu ağıdı anası yakmıştır.

Yakılış tarihi, tahminen 1910 — 1918 arasıdır.

Getdiği deniz gıyısı
Gecinden gelir eyisi
Varmış da eline düşmüş
Bozulmuş Ehmet dayısı

Babasına düğür vardım
Vardığıma püşman oldum
Emine ata binişin
Ala gözün yaşlı gördüm

İpek kefiye başında
Gazi düzülü döşünde
Gurbet ele geden gızın
Anası görür düşünde

Siyah gundura gıçında
Otuz dal örgü saçında
Gızım ay gimi parlıyo
Şo yıldızların içinde

Mahmut Bey'in Ağıdı

Pınarbaşı'nın Afşar aşiretinden Mahmut Bey adında biri, düşmanları tarafından öldürülüyor. Ba ağıdı bacısı Fatma Hatun yakıyor.

Palasgasın dökdümüdü
Gurşunnarı yağlıyımış
Salcoğlundan selâm geldi
Daha al at bağlıyımış

Bulanır göğnüm bulanır
Al at nalbatda dolanır
Selâm söylen Salcoğluna
Yatsıya garşı sulanır

Bindiği ırışvan doru
Bin gardaşım yavaş yörü
Sarılı zubun geyerdi
O günü bilin mi Hürü

Senin varacağın Cerit
Bin atını yavaş yörüt
Gardaş ora vardım'ola
Belek isgelesi Berut

Şu gardaşım çöl veziri
Filcan düzdürür ırafa
Vursak gardaş bulunur mu
Gaza gaza telgırafa

Şo gardaşım çöl veziri
Yakardı balık beziri
Gonyaya tosun sürdürmüş
Niyeti gavır İzmir'i

Memicinin Ağıdı

Hemite Köyünden Memici oğlu Ali adında biri, bir kaza neticesinde bundan 40 sene evvel ölüyor. Bu ağıdı, kaynanası Hatcalı Hatın yakıyor.

Bu na zaman olmuş hasda
Efe eğri kekil desde
Gızım yitirmiş eşini
Hökmederdi Garsdan Garsa

Göçek gızcağızım göçek
Yaz gününde bitmez çiçek
Atmış ayak gara çadır
Gapıda oynardı köçek

Oturalım düzüm düzüm
Düğün mü gurdunuz güzün
Eğr'efeli enni döşlü
Eşini yitirmiş gızım

Kara Mehmedin Ağıdı

Osmaniye kazasına bağlı Hemite — eski adı Göğceli — köyünden Kara Mehmet adında biri, bundan 50 sene evvel ölüyor. Bu ağıdı, karısı Duran Hatun yakıyor.

Şo da gızı şo da gızı
Şo gız eyi çaldı sazı
Bu ne tevir acıyımış
Ağlatdı gelini gızı

Hoş gelmişsin Kürt Osmanı
Biz de yitirdik Aslanı
Gelin başlı gelin ıkan
Galdık yaslanı yaslanı

Netmemiyim netmemiyim
Seni gurban etmemiyim
Şindi şunnar dağılışın
Sağ böğründen yatmamıyım

Bin guruşluk salta giyer
Gıratı gendine uyar
Demedim mi gar'aslanım
Sülemen Ehmedi düver

Yandı Andırının düzü
Fatiğimin ala gözü
Daha çok söylerdim amma
Evde unutmuşum sazı

Osmanın Ağıdı

Pınarbaşının Haliluşağı köyünün beyi olan Mehmet Beyin oğlu Osman, bir gün ava gidiyor ve avdan gelirken donup ölüyor. Bu ağıdı anası Döndü Hatun, 30 sene evvel, yakıyor.

Üşüdü yavrım üşüdü
Ne kötü yerin gaşıdı
Gıyma gadır Mevlâm gıyma
Dört gızımın bir çeşidi

Gapıya bayrak dikmedin
Sin sin ataşı yakmadın
Yernik giden ergen oğlum
Gınalı barnak sıkmadım

Hilali göğnüm hilali
Zatıdan başım belalı
Ergen oğlum avdan gelir
Boynunda da ağ dolalı

Mekdup yazar da salarım
Şo bibiyin Hasanına
Aman Allah buna noldu
Boyraz gimi esenime

Kuduzun Oğlu Mehmet Çavuşun Ağıdı

Kadirlide, 1872 yılında ölen Zaptiye Çavuşu Kuduzun Oğlu Mehmet Çavuş için baldızı Fatma Hatun şu ağıdı yakmıştır.

Aşağıdan gelen yolcu
Doğru söle başın uçu
Ağamı ölmüş diyollar
Ne dutuyo sefil bacı

Ağ gonağının içinde
Parlardı doğan ay gimi
Girer ordunun içinde
Günlerdi aslan beğ gimi

Gadanı alayım baba
İçerimde var bir çaba
Doğru habar verin bana
Gaşlar gara gözler söbe

Altında göbelek gırı
Çayışlar içinde manşır

Çavışlığı çok sınmışlar
Sadırağzamlık yakışır

Ağam çarşıya çıkışın
Alem selemliğe durur
Her analar doğuramaz
Sadakıya altın verir

Sırtında sırmalı salta
Bacım emeciğin heçe
Ağam Adanadan gelir
Gır at başlık silke silke

İşde felek gırdı beli
Söyleddi söylemez dili
Ağama nazar eylemiş
Adanad'oturan vali

Durdu Beyin Ağıdı

Zeytin fırkasında, Ermeniler, Durdu Bey adında birini ö'dürüyorlar. Bu ağıdı, Durdu Beyin anası, 60 sene kadar evvel, yakıyor.

Geben deller bir su akar
Yoğsulu yüzüne çıkar
Böyle yiğit benim oğlum
Gâvırın bayrağın gapar

Durdum da benzer cerene
Muşduluk verrim görene
Hatcayı gurban ederim
Soyunup cenge girene

Habası çalıya düşmüş
Püsgül çalıya dolaşmış
Öteden duşman çıkışın
Oğlum mızrağını gapmış

Mustafa Ağanın Ağıdı

Kadirlinin Karabacak köyünden Hacı Mustafa Ağanın oğlu Mustafa öldüğünde bu ağıt, 1894 yılında akrabalarından bir kadın tarafından söylenmiştir.

Yaz gelir bahar erişir
Çayır çimene garışır
Tez gelesin beğ Mustafam
Ufak yavrılar çığrışır

Ağam bazardan gelirken
Dengiyinen gelir yemiş
Kör olası kötü Dokdur
Bu yiğit gurtulmaz demiş

Sabahınan bir guş uçtu
O guş da ganadın'açtı
Tez gelesin beğ Mustafa
Vahtı geldi elin göçtü

Sabahınan bir göç göçdü
Oda eğrişi eğrişi
Hac'oğlunun yetimleri
Galdı çığrışı çığrışı

Şo kâhadda ne yazılı
Fil fili cilcen düzülü
Tez gelesin beğ Mustafa
Gelinin görpe guzulu

Ulu suyun akıntısı
Gab'ağacın yıkıntısı
Hacuşağı düyün gurmuş
Hanı bize okuntusu

Neyler Garahüyük neyler
Bir ört düşmüş düyne yanar
Emiroğlu düyün gurmuş
Beğ Mustafam cirit oynar

Gelinin Ağıdı

Andırına bağlı Geben köyünde, yeni bir gelin, bulaşıcı bir hastalığa tutuluyor. Ev sahipleri, gelini tek başına bir odaya bırakıyorlar. Evin penceresinden gelinin yemeği veriliyor. Gelin, bu odada altı ay yaşıyor ve öleceği akşam bu ağıdı yakıyor.

İnce gayınım gelişin
Dutar yakasın bitlerim
Alt'ay oldu ben yatalı
Arada galdı itlerim

Osman Ağam yelip gelir
Etek üçürdüm sokulu
Gelin olup gezemedim
Zilifim yağlı kokulu

Gabırımı derin eylen
Su serpin de serin eylen
Sabah sürmel'eşim gelir
Sağ bucağa yerin eylen

Dizim dizim dizliyorum
İnneyi görmüyo gözüm
Arada galdı arada
İki oğlum bir tek gızım

Evimizin uğru yazı
Yayılır garabaş guzu
Seni de göresim geldi
Yal döktüğüm gara tazı

Yük yığarım esik kesik
Düyneden umudum kesik
Seni de göresim geldi
Beslediğim gara püsük

Gel bibi yanımdan otur
Ben deyim eğsiğim'yetir
Bu yıl yayla yaylamadım
Get yayladan çiçek getir

Ana cerraham gelişin
Cerrahama eyi bakın
Asbabım alan olmazsa
Ataşa da furun yakın

Gadanı alıyım ana
Dert delisi oldum gene
Kimseler gelmez yanıma
Gızların da bana döne

Gadanı alıyım bacı
Yüreğime değdi ucu
Param yokku verem alam
Cerrah vermiyo ilâcı

Mehmet Beyin Ağıdı

Eski Yarsuvat nahiyesi, şimdi Ceyhan kazasına bağlı Mustabeyli köyünden Mehmet adında biri, bundan yüzelli sene evvel ölüyor. Bu ağıdı, Mehmet Beyin karısı Selver Hatun yakıyor.

Gaziler beğam gaziler
Gövnüm beğamı arzılar
Sekonu dikdimola
İsgeledeki terziler

Gavır dağnın baerine
At bağladım çaerine
Emmim efendisi verse
Başı gözü haerine

Şuvara oldum şuvara
Belini verdim duvara
Beğam çadır dutdumola
Yalakda goca punara

Atları var at içinde
Ağar pukağa gıçında

Beğlar binmiş av ediyo
İnce beğam yok içinde

Ne ağlıyon kele Senem
Sen de yitirmişsin sunan
Ağlama güççük Fadımam
İsgeleden gelir gınan

Dang dang gayfası gavrılır
Dumanı göve savrılır
Emmim atın borca vermiş
Düşümde gördüm darılır

Yakamadım ışığını
Hatlamadım eşiğini
Sağ yanıma goyamadım
İç'oğlannı beşiğini

Çadırı dutulu galdı
Buydayı ekili galdı
Duymadın mı senem bacım.
Memmet eve sehap oldu

Gızının da adı Eşe
Odasında ağar başa
Müdür olmuş ince beğam
Cebelden isdemiş Paşa

Mehmet Beyin Ağıdı

Pınarbaşının Sarız nahiyesinden ve Avşar aşireti beylerinden Halil Ağanın oğlu Mehmet Bey, ayni kazadan bir çerkez tarafından vurulmuş ve bu ağıt, Kadirli C. H. P. kâtibi 40 yaşında Ali Atılgan'ın rivayetine göre, anası Sultan Hatun tarafından söylenmiştir.

Gara çadırı gurdular
Derim evini derdiler
Batdalıma gaç etdiler
Memmedimi öldürdüler

Al at nenni gır at nenni
Emişin başı borannı
Gızlar bir gardaş yitirmiş
Al gapıtlı çuha donnu

Al at gelir gır at gelir
Ayağının tozuyunan
Benim oğlum gavg'ediyor
Seydi Batdal Gaziyinen

Çekdim de nalbant çıkmadı
Gırık gollarım kakmadı
Sultan martinini getir
Gardaş gardaşa bakmadı

Garşımızda gızıl gaya
Oğlum benzer duğan aya
Ağşam Tomarzadan geldi
Bakamadım doya doya

Azziyeye vardımıdı
Mızıkalar çalıyo
Memmedi vuran çerkeze
Yuzbaşılık veriliyo

Azziyeye vardımıdı
Mumlar yanar köşe köşe
Duyuşun ayağa kakmış
Sadırağzam Devriş Paşa

Evine umucu geldi
Davran gul olduğum davran
Çekdir gırın golanını
Gezbelden aşıyo kevren

Hacı Beyin Ağıdı

Bozdoğan aşireti beyi Kerim oğlu Abdi Beyin oğlu Hacı Beyin ölümü münasebetile, 1922 yılında bacısı Hurşut Hatun tarafından söylenmiştir.

Ocakta guzu gavrılır
Dumanı göye savrılır
Abdi Beğan teberiği
Âlem başına çevrilir

İşte geldi emmim gızı
Süzüldü beğamın gözü
Ağlan aşiretler ağlan
Abdi Beğan yalınızı

Muherrem beğamın adı
Galmadı düynenin dadı
Bacın gadaların alsın
Bacım ölüyorum ederim

Anamı gurban ederim
Efe yüysek altın çalma

Duydum da ben gelemedim
Gardaş gasuruma galma

Ataşını atmış yanar
Aşıretı Bozduğana
Gardaş çadırın duddurur
Mazgaçda Çiçekdağına

Endele gonak duddurmuş
Selâmlınan onbir göze
Hasibe çeksin tülüsün
Gayfası yüklensin boza

Hasdaneye vardımıdı
Döşümden geri yittiler
Babam oğlu nazlı gardaş
Ölüsün bana sattılar

Eşe yüklerini teyle
Hasibe çeksin tülüsün
Elli lire verdim aldım
Babam oğlunun ölüsün

İnce Hacının Ağıdı

Bundan elli sene evel Ceyhanın Tatarlı köyünden İnce Hacı adında birisi, bir kız kaçırıyor. Kızın akrabaları İnce Hacıyı öldürüyorlar. Bu ağıdı, Hacının ölümü üstüne kaçırdığı kız yakıyor.

Leçenin burnuna vardı
Beni de terkiye aldı
Körolası emmilerim
Goltukdan goltuğa fırdu

Böök Leçe güççük Leçe
Çiçek toplar seçe seçe
Bakdın duşman zor deliyo
Gaça gul olduğum gaça

Şunu bana geydirirken
Daha neler allım dedin
Eng - er seni öldürlerse
Seniyinen öllüm dedin

Furulan yaralı yatar
Hacım golun dengsiz atar
Silâha elinde olsa
Duşmanın hepine yeter

Gara şavlar bacağında
Fişşeklisi gucağında
Gavg'adiyo gul olduğum
Derendenin bucağında

Düşümde gördüm düşümde
Fişşek düzülü döşünde
Gavg'adiyo gul olduğum
Derendenin üst başında

Zöhrenin gözü sürmeli
Hacıya öğüt vermeli
Yürağa yangın Hacının
Binbağadan gar salmalı

Belinde de sarı kemer
Sarar doleye doleye
Öldürmüşler İnce Hacım
Gana beleye beleye

Gıyık İnce Hacım gıyık
Ağ dudakda sünbül bıyık
Hacı ora vardım'ola
Tatarlıda goca Hüük

Bilmiyorum elinizi
Atamıyom ölünüzü
Gusuruma galman dezze
Parçalatdım delinizi

Yurd gonardık sıra sıra
Yorgan atlaz döşşek hara
Bin ulaş babam uşağı
Çer alası benli gıra

Sandıkdan dutup kakıyo
Adam şuna güvenir mi
Beş döşşekden yer sererdim
Batdal daşa dayanır mı

Çıkarım Berut başına
Başın gar olursa olsun
Çekerim bebek derdini
Dulluk zor olursa olsun

Amanın belim gırıldı
Tül'oturup kakmayınca
Benim yetim böyümez mi
Emmileri bakmayınca

Karanın Ağıdı

Ceyhan kazasının Yumurtalık nahiyesine bağlı Zeytınbeli köyünden Gani Ağanın oğlu Kara, 1932 yılında, bir kız yüzünden vuruluyor. Oğlunun ölümü üzerine bu ağıdı, anası yakıyor.

Ben beğlerin bacısıyım
Altımda atım yalaklar
Cenezeni gılsın Garam
Şo göğlerdeki melekler

Dam dutdurdum ücesine
Garbi yeli değsin deyi
Aslan Garam harbediyo
Emmilerim gelsin deyi

Gani Ağa Gani Ağa
Al martini çekil dağa
Aslanı çakallar boğmuş
Derelerde guva guva

Datl'efendi datl'efendi
İzin ver de getiriyim
Guma toza belemişler
Yatağına yatırıyım

Dam dutdurdum guyuyunan
Garam yundu suyuyunun
Get de gonuş efend'oğlum
Adanada valiyinen

Zeytinbeli at oynağı
Zifirden firek köyneği
Sefil anan düğün gurmuş
Garam oynasın deyneği

Hele mezere mezere
Mezerin otu bozara
Varın söylen Göğcelere
Gızım çeksinler bazara

Oğlu olan öğünmesin
Olmayanlar yerinmesin
Şo Garamın akranları
Gözlerime görünmesin

Tekerek Garam tekerek
Lâf verir kaşın çekerek
Düğünlerde oynar oyun
Cöbüne mendil sokarak

Poyrazın Ağıdı

Kadirlinin Ekşiler (Tatarlı) köyünden bir dul kadının iki oğlu, Poyraz ve Dede köylülerle geçinemiyorlar. 1910 da Ali Atılgan'ın rivayetine göre, Musa adlı biri, iki kardeşi vuruyor.

Oğullarının ölümü üzerine bu ağıdı, anası yakıyor.

Dedemin köyneği gannı
Nenni Boyraz oğlum nenni
Demedim mi oğlum size
Eşkiler evelden kenni

Dedem de yüke dayanmış
Boyrazım gana boyanmış
Hep gırmış gâvır dölleri
Eşkiler sahab olmamış

Bir yanınız Geben eli
Gırıldı anayın beli
Şehit olmuş çitçelerim
Cennete de düşmüş yolu

Oğlum galmadı ocakda
Atım galmadı bucakda
Ne yatıyon Boyraz oğlum
Guşluklayı ısıcakda

Boyraz oğlum pek hatirli
Hatirini gıramıyom
Dedem duşmanın evinde
Ben oruya varamıyom

Bu vakit adam mı göçer
Yaz gelsin göçek yiğenim
Ağ Boyrazım Gara Dedem
Golumdan uçdu Doğanım

Abalar geydim abalar
Beni gınaman obalar
Gara Dedem can veriyo
Kâh bakar da kâh çabalar

Gelin ağlar bacıs'ağlar
Dumanlandı gene dağlar
Sizden de imdat umarım
Hökümetd'oturan beğler

Efe seni püsgül seni
Derdden derde koydun beni
Ağ Boyrazım Gara Dedem
Ala gannı gördüm seni

Gelin ağlar eşim deyi
Daha güççük yaşım
Bacısını yenemiyom
Yalınız gardaşım deyi

LÛGATÇE
VE
Birkaç Söz

Ağıtları toplarken halkın söylenişini olduğu gibi aldık. Bunda kastimiz, ağıtların tabiîliğini bozmamaktır.

Eğer biz bunları yazarken, İstanbul şivesine uydurdurmuş olsaydık, hiç değilse biraz, tercüme etmiş olacaktık.

Okuyucularımızın, ağıtları daha iyi anlıyabilmeleri için de bu küçük lûğatçeyi yapmanın lüzumunu duyduk.

İşte bu düşünceyle, İstanbul şivesine girmemiş ve anlaşılamıyacak derecede değişmiş olan kelimelerin karşılığını koyduk.

A

Ağar — Ağır
Arzılar — Arzular
Ayan olmak — Aşikâr
Aziziye — Pınarbaşı kazasının eski adı

B

Baer — Bayır
Beğam — Beyim
Birez — Biraz

C

Cahan — Ceyhan
Car — Aman
Cebel — Osmaniye, Cebelibereket
Cehiz — Çeyiz
Cerit — Bir Türkmen aşireti

Ç

Çaba — Çabalama, uğraşma
Çaer — Çayır
Çiçekdağı — Mazgaç yakınlarında bir dağ

D

Denk — Atın, devenin çuvallar içinde götürebileceği yük.

E

Efe — Fes
Efin tefin — Dağılmış, başından belâlar geçmiş
Esik kesik — Enginli, yüksekli

F

Farımak — Yanmak
Fil fili cilcen — Karmakarışık. Bunlar kelime değil, tedaidir. Anlamadığı yazıyı görünce bunları deyivermiştir.
Firez — Biçilmiş ekinin toprakta kalan sap kısmı

G

Gaer gaer — Gayır gayır
Gabir — Kabir
Gars — Kars, eskiden Kadirliye de Kars derlerdi.
Gaza gaza — Kaza kaza
Garlangaç — Kırlangıç
Gığırmak — Ötmek
Gıv etmek — Atı hızlı sürmek
Gövel — Yeşil
Günden yanı — Günden tarafı

H

Harmancık — Bir yayla adı
Hatlama — Atlamak
Harlamak — Atın fazla soluması
Heril — İpek
Hota — Kabadayı

I

Ikan — İken
Işgın — Işkın, filiz

İ

İci — Deli Hacının çocukları tarafından isminin kısaltılmış şekli

K

Kak — Kalk
Kevren — Kervan

L

Ladıf — Redif, ikinci askerlik

M

Maara — Mağara
Mahana — Bahane
Mantıfar — Sarı renkli bir nevi çiçek
Mazgaç — Andırın kazasına bağlı bir yayla
Mıraz — Murat
Muşduluk — Müjdelik

N

Nahfiri — Lâhuri
Nergiz — Nerkis

Ö

Örk — Atları bağlamak için kullanılan bir nevi uzun ip

P

Perçem — Kâkül
Pezek — Sırta giyilen bir nevi hırka
Püsü, püsük — Kedi

S

Sağrı — Atın kalça tarafı
Salmak — Göndermek
Saya — Gaga

Ş

Şor — Lâf

T

Tecirli — Bir Türkmen aşireti
Tevir — Çeşit
Tomarza — Pınarbaşına bağlı bir köy
Tosmuk — Kamış kökleri, funda kökleri
Tuc — Tunç

Y

Yarpuz — Güzel kokan ve naneye benzeyen bir ot
Yelep yelep — Işıl ışıl
Yelip gelmek — Hızlı hızlı gelmek

FAYDALANDIĞIMIZ KİMSELER

[redacted]

Ağıdın Adı	Anlatanın adı, soyadı	Köyü	Kazası	Yaşı
Yemen Ağıdı	Emine Sayman		Kadirli	45
Lâdıfların Ağıdı	Mehmet Saygılı	Azaplı	,,	25
Ahmedin Ağıdı	,, ,,	,,	,,	,,
Kozanoğlunun Ağıd	Ali Atılgan	Narlıkışla	,,	50
Boz Ömerin Ağıdı	,, ,,	,,	,,	,,
Poyrazın Ağıdı	,, ,,	,,	,,	,,
Hacı Beyin Ağıdı	,, ,,	,,	,,	,,
Haçca Gelinin Ağıdı	,, ,,	,,	,,	,,
Bebek Ağıdı	Durdu Şahin	Hemite	Osmaniye	50
Eminenin Ağıdı	,, ,,	,,	,,	,,
Hacı Velinin Ağıdı	,, ,,	,,	,,	,,
Hüseyinin Ağıdı	,, ,,	,,	,,	,,
Halbırın Ağıdı	,, ,,	,,	,,	,,
Deli Hacının Ağıdı	Hürü Hatun	,,	,,	60
Zülfikârınoğlu Ağıdı	,, ,,	,,	,,	,,
Hacının Ağıdı	,, ,,	,,	,,	,,
Hacının Ağıdı	,, ,,	,,	,,	,,
Gurbet Ağıdı	,, ,,	,,	,,	,,
Mahmut Beyin Ağıdı	,, ,,	,,	,,	,,
Memicinin Ağıdı	,, ,,	,,	,,	,,
Kara Mehmedin Ağ.	Hava Bozdoğan	,,	,,	95

Ağıdın Adı	Anlatanın adı, soyadı	Köyü	Kazası	Yaşı
Durdu Beyin Ağıdı	Hava Bozdoğan	Hemite	Osmaniye	95
Gelinin Ağıdı	„ „	„	„	„
İnce Hacının Ağıdı	„ „	„	„	„
Battalın Ağıdı	Hasibe Hatun	Gövahmetli	Andırın	56
Karanın Ağıdı	Ali	Ayas	Ceyhan	22
Sarı Ahmedin Ağıdı	Mehmef Göçüm	Gebeli	Osmaniye	30
Mustafa Ağanın Ag.	Nigâr Göğceli	Hemite	„	40
Mehmet Beyin Ağıdı	Döndü Sarı	„	„	30
İnce Hacının Ağıdı	Elif Poçulu	Bahçe	Kadirli	50